

613093

EGYHÁZI BESZÉD

MELYET

SCHLAUCH LŐRINC

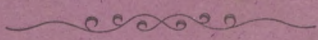
ISTEN IRGALMÁBÓL

S AZ APOSTOLI SZ. SZÉK KEGYELMÉBŐL

SZATMÁRI PÜSPÖK

EGYHÁZI JOGTUDOR

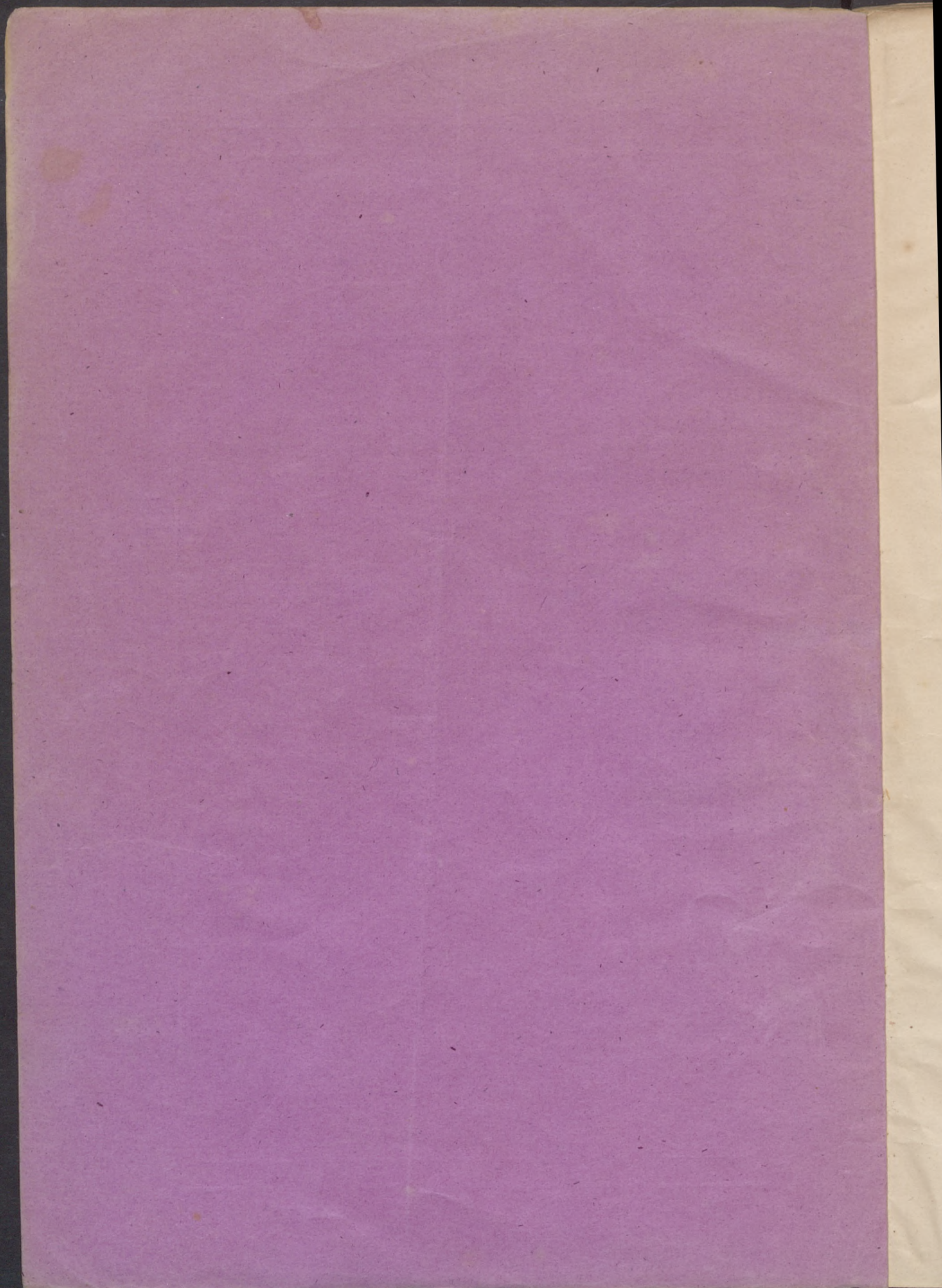
ÜNNEPÉLYES BEIGTATÁSA ALKALMÁVAL MEGYÉJE
HIVEIHEZ INTÉZETT.

TEMESVÁROTT,

A CSANÁD-EGYHÁZMEGYEI NYOMDA NYOMÁSA.

1873.

EGYHÁZI BESZÉD

MELYET

SCHLAUCH LŐRINC

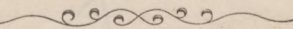
ISTEN IRGALMÁBÓL

S AZ APOSTOLI SZ. SZÉK KEGYELMÉBŐL

SZATMÁRI PÜSPÖK

EGYHÁZI JOGTUDOR

ÜNNEPÉLYES BEIGTATÁSA ALKALMÁVAL MEGYÉJE
HIVEIHEZ INTÉZETT.

TEMESVÁROTT,

A CSANÁD-EGYHÁZMEGYEI NYOMDA NYOMÁSA.

1873.

ELŐSZÓ

SCHLAUCH LÖRINC

ELŐSZÓ

S AN ABSTRAKTIONEN DER KUNSTWERKE

ELŐSZÓ

KRISTÓF

ELŐSZÓ

ELŐSZÓ

613093

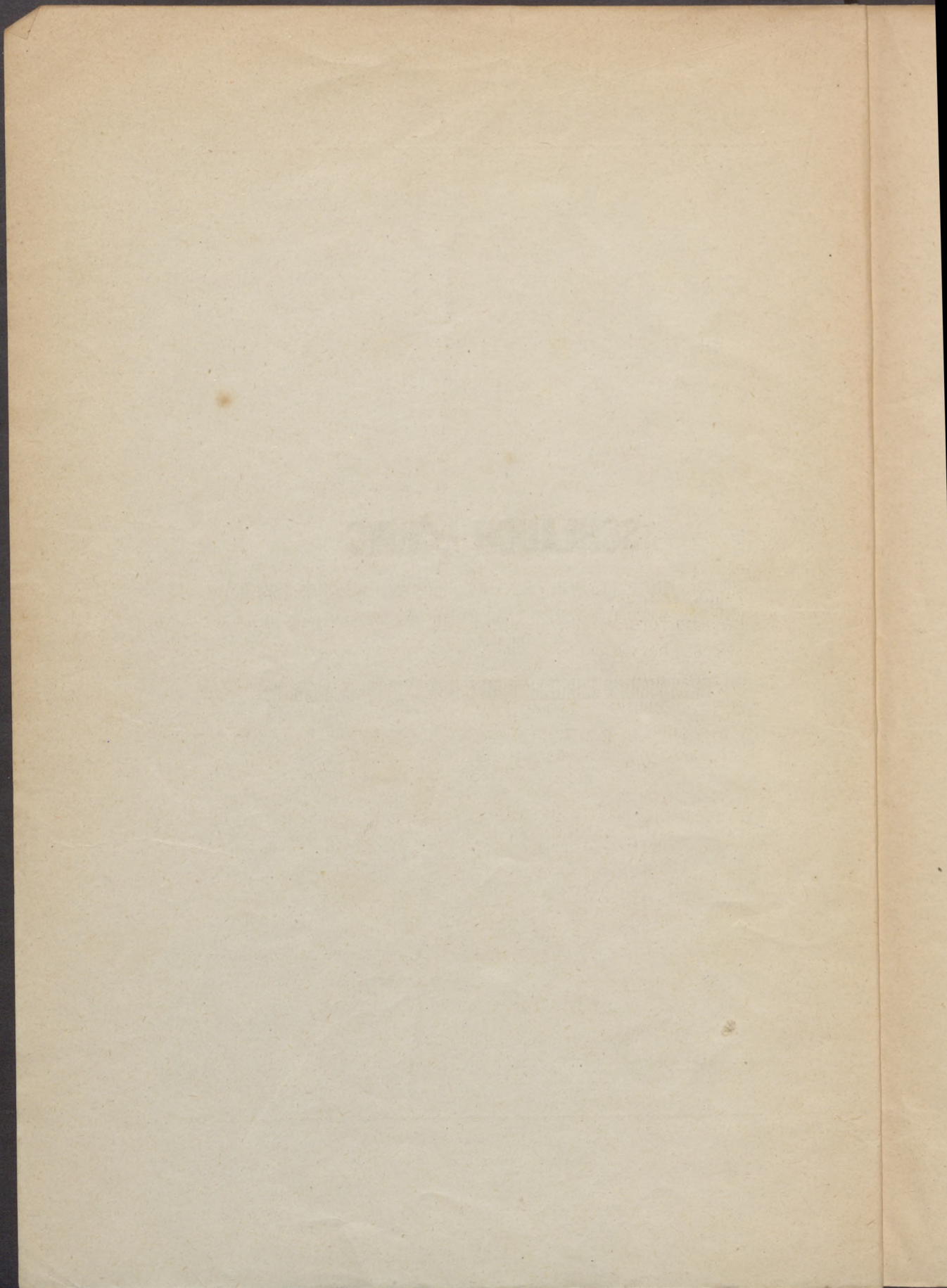
Országos Széchényi Könyvtár
Leltári szám:

V306-3146 / 1963

SCHLAUCH LŐRINC

ISTEN IRGALMÁBÓL ÉS AZ APOSTOLI SZENTSZÉK
KEGYELMÉBŐL SZATMÁRI PÜSPÖK; EGYHÁZI JOG-
TUDOR.

KRISZTUSBAN SZERETETT HIVEINEK ÜDVÖT ÉS ÁLDÁST.

Ego vos posui ut eatis et fructum
afferatis, et fructus vester maneat.

Joann 15. 16.

A hely, melyen ma először mint Szatnár egyházmegyének püspöke megjelenek szent. Szent rendeltetésénél fogva. Mert innen hirdettetnek azon szent s magasztos elvek, melyeket Krisztus egyháza magáénak vall s melyek az emberi-nem földi és mennyei üdvét egyedül képesek eszközölni. Szent — mert innen hangzottak szét már félszázadon túl kitünő, nálamnál képebb, érdemesebb és az egyházi s hazai évkönyvekben hervadhatlan babérokkal koszorúzott főpapok ajkairól azon szent tanítások, melyeknek kútforrása s ereje a megváltás szent jelvényében — a keresztben keresendő; — melyek vélemény, rang, s nem különbség nélkül a szeretet kötelékével fűzik az embert embertársaihoz; melyek ma is dacára az ellenséges áramlatnak tényezői az isteni renddel párosult szabadságnak s az emberiség s hozzá teszem — édes hazánk újjászületésének.

S a midőn mint a kath. egyház érdemetlen papja s az apostolok szerény utódja, de az ő felsége legkegyelmesebb Urunk és Királyunk által a római apostoli szentszék megerősítésével reám ruházott püspöki méltóság teljes érzetében ma fellépek: minden habozás nélkül e szent tanok bajnokának s hirdetőjének vallom magamat, szilárdan el lévén határozva; a római kath.

anyaszentegyházhoz úgy mint édes hazámhoz hű szeretettel s tántoríthatlanul ragaszkodni, hiveim földi s lelki üdvét lankadatlan szorgalommal gondozni, megyémben lakó embertársaimat kivétel nélkül szeretettel magamhoz ölelni s felülállva minden párton minden nézletkülönbségen csak egy célra törni: embertársaim boldogítására. Ezt sugallja szívem, ezt parancsolja lelkiismeretem, ezt akarja szent hitem, ezt megvárja tőlem az egyház s a haza.

A tanok, melyeket a kath. egyház magáénak vall soha ellentétek nélkül nem állottak. Jézus Krisztusnak magának voltak ellentmondói s azon perctől fogva a midőn Golgotha hegyén a kegyelem forrása megnyílt — századokon át a midőn a szerényen csergedező patak már hatalmas folyammá vált egész a mai napig a keresztény elveknek mindig voltak ellenzői, volt idő, a midőn a keresztény vallás elnyomatva, üldöztetve földalatti üregekben tengette életét; de az elv, melyet képviselt, isteni elv volt, az az üldöztetésben el nem enyészhetett. Három százados lét után az állam vette védszárnyai alá sokszor az egyház belerősödésének s külszabadságának rovására, ma az állam az egyházat magától ellöki s mint önszárnyaira kelt erkölcsi hatalom függetlenül akarja folytatni útját.

Az emberi társadalom tehát ma ismét egy veszélyes válponton áll, hol az elhatározás annál nehezebb, miután a társadalom ma oly kétes jellemű, a zászló, mely az előretörők táborában leng, oly színezetlen, a szavak, melyekbe a fogalmak öntetnek oly csalékonyak, hogy nem csak az avatlanok, hanem magok a tapasztalt bölcsék is tévutrá vezetnek, s tán nem indoko-

latlan azon feltevés, hogy az államélet fejlődésében s általában a haladásban nincsen meg az öntudatosságnak azon mértéke, mely azt gyümölcsözővé s áldásossá tehetné. A mai korszellem a kétszínűség, s méltán kérdezhetni: hol van azon jegecedési pont, hol azon talisman, mely az alapjában felzaklatott társadalmat, mely a széthullott kévétet egybekötni, egy nemes, egy magasztos erőben egyesíteni tudná? vannak-e a jelen társadalmi mozgalomban elvek, melyek közelismerésben részesülnek? vannak-e tanok, melyeknek mindnyájan hódolnak? kénytelenek vagyunk bevallani: nincsenek! Nincsen gyupont, melyben egyesülhetne az emberi nem, nincsen érdek, melyet mindnyájan magukénak vallanának.

A lét s nemlét kérdése ma ismét oda terelhető vissza a honnan már oly sokszor kiindult: vajjon sikerülend-e ismét a kereszténység nagy elveivel a társadalmata feloszlástól megmenteni? s a midőn e kérdéssel foglalkozom, egy váddal találkozom, avval tudniillik: hogy a kereszténység s különösen a katolikus egyház ellentétben áll a kor magaslátával; mert az össze nem egyeztethető

az ész fejlettségével

az újabbkori államalakulásokkal, szóval a kor igényeivel.

A kétszínűségnek azon tulajdonsága van, hogy a midőn másokat ámit, lélektani tapasztalat szerint önámítássá fajul, s a tévedésnek ezen stadiumában a könnyenhivőség olykor tulbuzgoságba esik. A szabadelvűségnek épen úgy vannak fanatikusai mint a babonának. A midőn tehát a szabadelvűség nevében a kereszténység ellen e vádat hangoztatni hallom, önkény-

telenül eszembe jutnak Hellasnak azon rajongói, kik a népnek legjelesbjeit csupán azon félelemből kényszerítették számkivetésbe, mert tulsulyuktól féltek. Görögország önmagát fosztá meg legjelesb államférfiaitól s midőn egész állam életének alapjául a polgári erényeket tevé s még is ugyanazon erényeket csupán félelemből számkivetéssel büntette, ugyanazon kétszínűségbe esett, melyben korszellemünk vétkes: magasztalja az erényt szép szavakban, megtagadja az életben, kölcsönzött elvekből akar élni, de megtagadja a hitelezőt, anyjának jelmezét használja s még is eredetét szégyenli, számkivetésbe küldi azt, ki őt nagygyá nevelte, elfödi arcát a kereszténység előtt, mert pirul önfajulásán.

„A hit, mely a szeretet által tevékeny“ Gal. 5. 6. Ez azon alapeszme, mely a kath. egyház minden intézményein végig vonul azon perctől fogva, a midőn a hitnek szent jelvénye Jeruzsalem dombjain kimagaslott a jelen korig, a midőn a szeretetnek egész telje kívántatik arra, hogy a kath. egyház az ellene felzúdult hullámokkal lecsendesitse.

A legnagyobb hiba, melyet a keresztény vallás ellen elkövetni lehet az: hogy azt pusztán az ész vagy is a tudományos kutatás tárgyává tesszük. A vallás nem a tudomány, hanem az élet kérdése, az élet pedig átöleli az ember egész valóját. Az ember nem csak gondolkodik, hanem érez is, nem csak kutat, hanem szeret is. A tudomány különválaszthatja az észet s a

szívet, de az élet együvé füzi. A vallás sem nem tudomány sem nem érzélgés. Rendeld azt az észnek alája s a kétely — mint egykor Tantalost — örökös szomj s éhségre fog kárhoztatni, lelkedben az eszmék egész tömege fog uralomért küzdeni, s tudományod utoljára is fáradtan fogja leereszteni a fáklyát, melyet önmagának gyujtott, kutatásodnak egy nagy kérdőjel leend az eredménye, mert az élet gyökerét áthatlan titok földi. — Tedd a hitet az érzélgés tárgyáva s oda dobod azt a kicsapongó képzeletnek, vagy a vak ösztönnek, mely világosságot önmagától nem nyerhet, de nem is adhat.

A tudomány behathat a természet titkos műhelyébe s törvényt törvény után, elvet elv után felfedezvén, lépésről lépésre kilesheti e törvények működését, ez elvek hatalmát; vivmányait hasznosithatja s a gyakorlati életre alkalmazhatja; előtűntetheti a távolságot, tágithatja a szellemi látkört; leszállhat a föld mélyébe s lelke visszarepülhet évezredekre, az átalakulásokból, a lerakódásokból az egymásra halmozódott rétegek minőségéből a föld s az emberi nem korára következtetést vonhat s meghatározhatja azon feltételeket, melyek egyedül biztosithatják a föld lakhatóságát s az állati élet lehetőségét; az élettan s a bonckés segítségével az emberi test szerves összefüggését, az idegek működését, az élet feltételeit, lefolyását, elenyészését kimutathatja; elemezheti a szerves s szervetlen anyagot az alkatrészek rokonságát, átváltoztatását; megmérheti a csillagok s égi testek millióit, kijelölheti utjaikat, megjósolhatja phasisaikat s bámulatos pontossággal kiszámithatja mozgásaikat; — szóval — az

ész előre tör, halad, gazdagodik háborítlanul s mind-
ezekben akadályozta-e valaha, akadályozza-e a keresz-
tény hit?

De még is! — A haladó, a kutató ész még is
talált s talál ma is akadályt. Az akadály a lehe-
tetlenség! Mert a kutató ész hatalma, a gyakorlati
tudomány országa csak a sirig terjed, azontul reá
csak a kétségbeesés vagy a hit várakozik. „Az én
országom nem e világból való“ mondá az Üd-
vözítő s evvel kijelölte a tért, de a határt is, mely
a tudományt a hittől elválasztja. A tudomány az em-
ber vivmánya, a hit az Isten ajándéka. A tudós szö-
vétneke a siron tul elalszik, hogy a reménytelenség
karjaiba düljön, a hit a halál által érintetlen marad s
követőit az örökkévalóság reményével s az elenyész-
hetlen világosság fényével övedzi. Az életben együtt
járhatnak, a sirnál elválnak, az egyik, hogy szerze-
ményét az emberiségnek drága örökségül hagyja, a
másik hogy hiveit őrző angyalként a sejtelmek orszá-
gába kísérje.

Ha a tudomány a hitet már ez életben magától
ellöki, vagy azt megsemmisíteni akarja, e remény
ellen nemcsak az egyház, mely azt magáénak vallja,
szóllal fel; hanem fellázad az ember egész valója.
Mert a tagadó ész a szellemi életnek lényegét, a hall-
hatatlanságot, támadja meg, megörökíti a kételyt, le-
rombolja az erkölesi világot, meghonosítja a kétség-
beesést.

A hit a tétovázó, a szenvedő, a beteg emberiség
számára adott isteni kegyelem, hogy azt földi küzdel-
meiben hol mint vezető, hol mint támogató, hol mint

tanácsadó, hol mint szerető anya, mely fiai tévedéseit szeretettel takarja, hol mint komoly atya, mely intő szózatát a tékozló fiuval hallatja — segedelmezze; s a midőn minden befolyását oda irányozza, hogy eltalálja a szívnek azon hurját, mely az eltévedt embert a romlottság közepette is Istenéhez fűzi; akkor rokonszenvvel közeledik mint a biborral takart szenvedéshez, mind a szalmagunyhó-fedte nyomorhoz, szeretettel öleli magához a kutatásaiban kimerült tudóst szinte mint az erejében s reményeiben lankadó munkást. Ne feledjük

a tudás fája elrablá az első ember boldogságát, a hit adatott melléje kísérő üls vigasztalóul!

A tudományos haladás ma már roppant mérveket ölt, ágai oly messzire kinyulnak, hogy egy emberkor, egy bármi óriási készültségű lángész azokat átkarolni képtelen. S ha kérdezzük végelemzésükben mégis miben fáradnak a tudományok egyenkint s összesen? — a felelet az: a szellemi s anyagi törvények felderítésében! — Soknak birtokában van már az emberiség, de a legnagyobb tudósok bizonylata szerint most csak a kezdetnek elején vagyunk. De a törvények felfedezése nem tételezi még fel a végokok ismeretét. Az élő testet részekre elemezheti, de életet adni még sem bir, nem fog birhatni soha, mert a teremtés műve nem ember dolga s az élet végoka rejtély!

S tegyük fel az emberi szellem évezredek mulva tán törekvésének végcélját elérendi s a világ minden törvényeivel előtte nyitott könyvként feltárul, s ő büszkén ölbe rakott kezekkel foghat visszatekinteni küzdel-

meire s gyönyörrel legeltetni szemeit viományain. — még mindig egy kérdés marad fenn: megszünik-e az ember ember lenni? — A szívnek vannak kielégíthetlen vágyai, titokszerű óhajai, évezredek óta ugyanazok voltak, ujak lesznek-e azok évezredek után, vagy tökéletesen ki lesznek elégitve? A tudomány, a műveltség, a jólét nem képesek betölteni azon ürt, mely a szívben, kivált a küzdelem s szenvedés óráiban mutatkozik. A tudomány mellett az örökös kétely a finom műveltség mellett a jellemgyengeség, a jólét mellett az elfásultság majd mint elválaszthatlan társ, majd mint büntető geniusz lépdel.

A tudomány az idegeket az öröm s fájdalom, általában az érzés hordnokainak tartja. Évezredek mulva meg fog-e szünni e tulajdonságuk? a szenvedés, mely mindenütt van, a hol ember létezik a tágitott ismeretek által el fog-e enyészni?

Bármily terjedelmes is legyen a tudományos műveltség, még sem töltheti be az egész életet; nem elégetheti ki az emberi kebel minden igényeit. Milliók nélkülözik azt, kénytelenek nélkülözni. Sívár tekintettel kíván a tudós s tudatlan áthatni a ködfátyolon, mely a jövőt takarja, — de a jövő néma s a küszöbön, hol az idő, az emberi számítás, az érvelés megszünik, a tudomány is elveszti hatását. Számoljon a tudós önmagával a szenvedés perceiben, számoljon kedves halottainak koporsójánál, a midőn azon titkos szálak elpattannak, melyek lelket lélekhez, szívet szívekhez fűznek; számoljon magával az éjnek magányában, vagy az önfeledés ama perceiben, a midőn a lélek akaratlanul a sejtelmek küszöbére lép — számoljon!

— de ne feledje ki számadásaiból azt sem, hogy remény nélkül a föld az örülés lakhelyévé változnék, hogy a remény ismét fényoldala, kiegészítő része azon hitnek, mely az embert ösztönszerűleg vagy öntudatosan, homályosan vagy tisztán, ingadozva vagy határozottan egy felsőbb lénynek mindenhatósága s jósága felé vonja.

A tudomány tulhajtott önérzetében lenézheti, lerombolhatja a hitet s ennek nyilvánulását a vallást, de a vallás nem lehet ellensége a tudománynak. Miután különböző téren mozognak sem a tudomány nem zárja ki a vallásosságot, sem a vallás nem akadályozza a tudományos fejlődést. — Az egyoldalúság valamint mindig hiányt jelez, úgy rendesen az emberiség átka volt.

Az ész s szív, az értelem s az érzelem két hatalom, mely az életben az uralomért küzd. Az ész sebezsebben halad, de annál mélyebben s titokszerűbben a szív. — Hol a válpont a kettő között? Ki képes megítélni, melyeknek gyűrűzetei kisebbek, vagy melyek hatalmasabbak, rohamosabbak, hogy a kisebbet elborítsák? — Egy azonban tagadhatlan: hogy e gyűrűzetek egymásba fonódnak mint az idő s örökkévalóság.

Az ész haladást, a szív megnyugtatót kíván; de ki képes a szívet visszatartani, hogy a tudósnak archimedesi köreibe be ne lópodzék, s hol azon tudós, ki nem lágyulna el, ha a szívnek hurjait gyengédebb érzelmek érintik, melyek az ön alkotta észfönségi légvárakat egy perc alatt halomra döntik.

Van egy eszme, mely a tudományt zavarba hozza s ez — az örökkévalóság. A tudós ez eszmét

gondolja, elméje a végtelenségben tévedez, elmerül benne órákig, napokig; de utoljára is fáradtan tér magához, mert a tudomány nem volt képes őt az örökkévalóság tiszta fogalmára vezetni. A tehetetlenség az erőlködésből gunyt üzött. A tudós az anyagnak öröklétet tulajdonít, de megtagadja a lélektől. A következetlenség abban van, hogy a midőn mindent a tudás mérlegével mér, az öröklét fogalmában a hithez folyamodik. Az öröklét fogalmát a kis agyvelő nem képes befogadni, de befogadják az ember érzelme, szive, vágyai, sejtelmei egész valója. Mély értelmök van Jézus szavainak: *Dicsőítlek atyám ég s föld ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsenek előtt s kinyilatkoztattad a kisdeknek.*“ Máté 11, 25.

A tudós az örökkévalóság eszméje előtt kiseddédé törpül. — Mert noha önképtelenségét kénytelen bevalani, még sem tagadhatja. Itt az ész nagykorúsága megszűnik; zárt ajtókra talál itt az előre törő kutatás, a tapasztalás hallgat, az exact tudományok a fátyolt fellebbenteni nem képesek s a tudós magára hagyatva csak sejthet, csak hihet, de nem tudhat. —

Az örökkévalóság eszméjéhez egy ismeretlen világ — az erkölcsi világrend fűződik s a tudomány, mely ma oly magasan áll, mely az anyagi világ titkaiba oly mélyen behatott, ezen erkölcsi világnak még küszöbére sem lépett, törvényeit nem ismeri — s még is fel van-e jogositva ennek lételetét tagadni?

Az emberi létnek vannak nemes, bámulatra való

fenséges nyilvánulásai, de vannak réműletes elaljasodásai is, melynek forrása, fejlődése, lényege titok. Az eszményi, a való, az igaz, az erény, a szeretet s gyűlölet, a rokon- s ellenszenv, — mindezeknek neveit ismerjük, hatásukat érezzük, meghajolunk előttük senkitől sem kényszerítve, sokszor az észnek minden hozzájárulása nélkül sőt ellenére is. Szeretünk, mert egy titokteljes hatalom vonz, gyűlölünk, ha sokszor akaratunk ellenére is; — a remény az élet szeretetének ezen egyetlen hordnoka, a kétségbeesés az anyagi világ nézetnek ezen egyetlen nyomorult vigasztalója; — mindezek az életnek tényezői, sőt mondhatni majdnem kizárólag egyetlen vezetői, s ki mondhatja, hogy a tudomány ezekbe már behatott vagy törvényeit már megmagyarázta volna? Kétezer év óta a világ a kereszténység alkotta erkölcsi téren mozog, kétezer év óta új erkölcsi törvény nem lett fetalálva, sőt ma az ész a munka nehézségétől visszajjedve e tértől egészen elfordult, vagy legfőlebb az anyagi törvényekre vezeti vissza.

Hogyan lehet mondani, hogy a hit, mely az erkölcsi világnak épen oly alkatrésze mint az ész, ellenkezik a tudománnyal? A tudomány a szellemi életnek csak egyik nyilvánulása, ki fogja a többit eltagadni?

Az erkölcsi világnak érzete oly mélyen van az ember egész valójába vésve, hogy mondhatni: miszerint szervezetéhez elválaszthatlanul tartozik. „A törvény az ember szívébe van írva, mert lelkiismerete erről tanúságot tesz, gondolatai egymást vádolják s felmentik azon a napon, a midőn a hirdetett ige az ember titkait Jézus Krisztus által megítéli.” Rom. 2. 15.

16. — A művelt világtól elzárt vadonc ugyanazon szervezettel hasonló lélektani nyilvánulásokat mutat, mint a szerencsésebb körülmények között élő ember. Mindkettőnek lelke előtt az átélt boldogságnak órái hasonló látárlatban ismételtetésük kiolthatlan vágyával s egy jobb létnek kimagyarázhatlan sejtelmeivel vonulnak el. Mindkettőnél a boldogság fogalma az örökkévalóság eszméjében horgonyoz. Emelkedettebb műveltségünk sem képes kioltani a sirontuli érzékünket. Kitér az azon ritka órákban midőn a z e m b e r a b ö l e s felett diadalmaskodik, s önkénytelenül oda fordul a honnan őt tudománya elszakította. Bár mint erősködjük is az ember — az erkölcsi világtörből nincsen reá nézve szabadulás. Mig az ember ember marad e körben van, él s mozog.

Miután tehát a hit s a tudomány nem ellenségek, hanem az emberi életben működő egymást kiegészítő két tényező; nem is lehet mondani, hogy a hit vagy a vallás a tudománynak fejlődését akadályozza; — nem lehet mondani, hogy a hit csak átmeneti állomás a haladásban úgy hogy az csak a kiskoru népnek a tudomány pedig az önérzetre ébredt művelt osztálynak való. A kedélyélet változatos jelenségei nem a műveltségi fokozatban, hanem az emberben mint emberben gyökereznek. A magas műveltség nem képez óvszert a szenvedések ellen, sőt tapasztalás szerint azokat még fokozza, nem semmisitheti még azon kimondhatlan vágyakat, melyek csakis az örökkévalóság reményében keresik s találják kielégítettésüket.

Áttérek már felvett tárgyam második nem kevésbé fontos pontjára, a kereszténység viszonyára a közművelődéshez.

Korunk, noha az emberi nem a kereszténységnek keletkezése óta majdnem tizenkilenc századot haladt, mégis némi hasonlatosságot tüntet föl az első századokhoz. Akkor is a társadalmi élet alapjaiban meg volt rendítve. A rendkívüli gazdagság, mely Rómában a szerencsés hadjáratok folytán felhalmoztatott, az erkölcstelenségnek tág kaput nyitott. Kényesség s dologtalanság mellett a gazdagodási vágy minden osztályt megmétélyezett. Az ür, mely a roppant gazdagság s a legsiralmasabb szegénység közt tátongott, mindinkább szélesbült. A középosztály eltűnt s vele az erény, s azon tényező, mely egyedül képes nagygyá tenni — a becsületesség. A római polgárságot pénzen lehetett venni. A fegyverek dicsősége eltűnt, mert a bátor harcost zsoldosok helyettesítették. A birodalom feloszlásban volt, a társadalom kezdetleges elemeire szétforgácsoltatott. A vallás elvesztette erejét, nem volt kapocs, mely a társas életre alkotott embereket egy nagy családba egybefűzhette, vagy a hazafiságnak magasabb röptöt adhatott volna. A bölcsék könyveiben szórványosan található vallási s erkölcsi eszmék elégtelenek voltak a társadalom ujjaalkotására.

Magasabb erő volt szükséges. A téveszmék tömkelegében iránytűjét veszített, erkölcsi fogalmaiban megzavart emberi nemet csak a könyörületes Isten vala képes utbaigazítani, csak a magát az emberi nemért feláldozó Isten-ember Jézus lehetett hivatva a kaptos

viszaállítani, mely az embert Istenéhez, embert ember-társaihoz fűzi.

A kereszténység feltűnt s annak magasztos elveiben a társadalom ösztönszerűleg felismerte a mentő deszkát, mely az általános hajótörésben szabadítóul kínálkozott. Az egyensúly a társadalmi osztályok közt felbomlott, — a kereszténység vala hivatva azt helyreállítani, az ellentéteket kibékíteni. Nem ő alkotta a kort, mert ez az életből magából fejlődött; — de a fejlődés, az iránytévészített szenvedély azon pontig vitte azt, hogy az eddig ismert tényezők tökéletesen hatálytalanokká váltak, s így egy újabb tényező közbelépése vált szükségessé, mely a társadalom nagy igényeinek megfelelőhessen s az élet általános céljához könnyebben simúlhasson.

E tényező a kereszténység volt.

A kereszténység behozatala után az államok szinte oly módon s azon törvények szerint alakultak, mint az előtt. Mert az államalakulások s azon különféle kormányformák, melyekben az emberi nem haladása nyilvánul mindig különbözők voltak a mint azt a szükségesség, éghajlat, műveltségi fok kivánták. Az élet itt is mint mindenütt a mozgató s döntő erő vala. De az életnek van egy veszedelmes utitársa s ez — a szenvedélyesség, mely az egyes embert szinte mint egész nemzeteket tévutra s gyakran az elfajulásra vezeti. S ki fogja tagadni, hogy az államalakulásoknál többször a szenvedélyesség működik mint az átgondolt elhatározás!

A Caesarok uralmának megalapításába kereszténység nem folyhatott be, mert félreismerve, üldöztetve földalatti üregekben tengődött. De elveiben roppant terjeszkedési erő rejlett. A szeretet s önfeláldozás

oly két magasztos eszme, mely iránt az emberi szív soha érzéketlen nem maradhat, s a midőn, a kereszténység e két eszmét zászlójára írta, a világ meghódítása biztos vala. Europa ekkor már új alapon kezdett szervezkedni, az alap keresztény volt, de a kereszténység az átalakítást nem erőltette, megelégedett az új kijelölésével, melyen az emberi nemnek haladnia kellett, ha célt érni kívánt, de hogy miképen tehesse az adott alapon az emberi nem földi létét otthonosabbá azt a kereszténység az életre bizta.

Az alap, melyen az államélet alapul általán más nem lehet mint vallás-erkölcsös s a ki más alapot keres az félreismeri az emberi természetet, az figyelmen kívül hagyja az emberi nem történelmét. A közélet, az egyéni élet közös nyilvánulása, — az összes haladás az egyesek haladásának összessége, — általános pangás az egyesek tétlenségének következménye. Tehát miután az állam nem lehet más természetű, mint azok, kik az államot képezik; az állam vallás-erkölcsi alapját tagadni annyit jelentene, mint az egyes ember vallás-erkölcsi jellegét tagadni; — letérni ez alapról annyit tenne, mint természetellenes tényt vinni véghez, mert a polgárok természete ellenére a közéletre olyasmi erőszakoltatnék, a mi ellen az egyéni öntudat fellázad. S valahányszor vagy a nemzetek vagy az államvezetők szenvedélyükben ez alapról letértek, mindannyiszor megboszulta magát ezen megmásíthatlan elv. A vallásos érzelem s a honszeretet ugyanazon kebelben honolnak, az embert a polgártól különválasztani nem lehet.

Ezek oly igazságok, melyeket tagadni nem lehet. S hogyha ma a kath. egyház oda mutat, hogy Europa

majdnem kétezer éven át ez alapon haladt, hogy a kereszténység nagy elvei már annyira test- s vérré váltak, hogy ez elveknek kiküszöbölése az államéletből nagyszerű rázkodtatásokat idézne elő: — akkor csak a bölcs s gondos anya az, mely óva int a veszélytől. Ha pedig ez alapnak további tiszteletben tartását hangoztatja s odamutat, hogy a népek soha sem fognak boldogulni, ha a valláserkölcsei tért elhagyják s a keresztény vallást ellökik; — akkor mint a közművelődés vezetője azon történelmi s tapasztalati tényre hivatkozik, hogy lett légyen a kevésbé műveltek alkotmányában a rendnek elve tulsúlyban, vagy a művelt népek államéletében a szabadság mérvadó, egyik sem nélkülözhetette az igazságot s becsületességet. Igazság pedig s becsületesség egy magasabb erkölcsi rendben gyökereznek, mely nem az emberekben hanem az Istenben találja szentesítését.

A középkort sem teremtette az egyház, de simult hozzá s befolyásával annak kinövéseit szelidíteni igyekezett. A középkori alkotmányokban a rendnek elve a tekintély tulkapásai által veszélyeztetve volt. A kath. egyház felszólalt, — küzdött, — s megmenté a népek szabadságát.

Krisztus urunk az ujszövetség főpapja, ki önmagát mutatta be véghetlen becsü áldozatként a mindenhatóknak, abbéli ígéretét: hogy velünk leend a világ végezetéig, az által teljesítette, hogy az oltáriszentségben s a sz. mise áldozatban örök áldozatot örökös papsággal alapított. Ez által ugyan közvetlenül a léleknek az örök életre kiható s ezt biztosító táplálékot adott; de közvetve az „örökös

papság“ eszméjében a népek szabadságát is biztosította, mert az emberiségnek lelki ügyeinek gondozása egy különálló testületre bízván, azon veszély el lett háritva, hogy az állam mindent kezeibe öszpontosítván, a lelkismereteket le ne igazhassa. Mi sem veszélyesebb, mint ha az állam feje egyszersmind a vallás főpapja, misem félelmesebb a népek szabadságára, mint ha az állam magának oly ügyekben is igényel főtekinélyt, melyek a léleknek elidegeníthetlen kincsei s semmi külbeavatkozást nem tűrnek.

A történelem a bizonylatok iránt nincsen zavarban.

A pápaság a középkorban rettentetlen bajnokként küzdött az állammindenhatóság eszméje ellen.

A népvándorlás sötét felhőként borította be Europa szellemi egét. Hatszáz év kivántatott arra, hogy e „vándorló vadak“ családokká, városokká, nemzetekké alakuljanak, a kereszténység hitküldérei fegyvertelenül, csak isteni küldetésük öntudatában behatoltak Europa rengetegeibe s a hol rabszolgákat találtak, ott szabad embereket képeztek, hol hatalmaskodást s erőszakot találtak, istenfélő polgárokat neveltek, hol járatlan őserdők sötétlettek, ott virágzó falvakat s városokat építettek, a hol vérengző vezérek dőzsöltek, ott komoly papok az emberi lélek titkait esendes magányban tanulmányozták.

A császárok hatalma határtalan volt, a népek igába verve s a hatalmasok sarcolásainak oda dobva. A fegyver bilincseket készített, törvényt, érzelmet kigúnyolt. A tekintély zsarnoksággá lön, az ököljog uralkodott, „Magyar-, Cseh-, Lengyel-, Francia- s Olaszországok érezték a német császárok sulyos kezeit. Európában ők voltak a hatalmasok, a birodalomban egyedül ők voltak a nagyok, a hercegek alattvalók

a népek szolgák.“ (Joannes Müller.) De a zsarnoksággal, az erőszakkal az egyház szellemi hatalma állott szemben, a kereszténység főpapjai mérlegbe vetették a szellem hatalmát s e mérleg a népek szabadsága felé hajlott. A kik Canossában az állammindenhatóság szétporladozását fájlalják, ne feledjék, hogy e porladozó romokból a népek szabadsága emelkedett ki.

Igy szelidítette az egyház a középkor kinövéseit, a rendnek s szabadságnak egyensúlyára törekedvén mindenütt, nem akadályozván a népelet természetszerű fejlődését, a népnek jogait egyaránt tiszteletben kívánván tartani a művelt Velencében, mint a korlátlan uralkodás alatt tespedő kiskoru éjszakon. Szabadon alakultak az államok, — az egyház nem akadályozta. De a már megalakult államokba bevitte szelidítő, orvosló tevékenységét.

És ma!?

Az egyház ma sem áll ellentétben a népelet fejlődésével, államok alakulnak, államok elenyésznek, alkotmányok keletkeznek, alkotmányok megdőlnék, — az egyház nem akadályozza. De felemeli szavát mindannyiszor, midőn az élet szenvedélyessége le akarja rontani az egyetlen közös alapot, melyen bármi néven nevezendő alkotmánynak nyugodnia kell — a vallás-erkölcsi alapot. Vallás nélküli állam nem létezhet, mert népek, melyek vallástalanságba sülyedtek, mindig forradalmi népek voltak, s a dolog természeténél fogva nem is lehettek mások. A tapasztalás mutatta, hogy a folytonos lázangási hajlamot egy időre ugyan erőszakkal vissza lehetett nyomni; de ez mindig palástoló s nem orvosló szernek bizonyult. A társadalmi

rothadás folyton terjedett, fokozatosan az alsóbb rétegekbe hatolt, míg végre azon intézményeket is megtámadta, melyekre mint utolsó reményre támaszkodtak. Az erőszak a kormányzásban hűtlen társ, de másrésről a rendőr megszűn a rendnek embere lenni, ha a korlátlan szabadságért őrjöng.

A mai zilált állapotokat nem az egyház teremtette, tehát azokért nem is lehet felelős.

Szent Ágoston egykor a római állam hanyatlásának láttára azt mondá: „a római erkölcsök kézzelfogható hanyatlásáért s az államot fenyegető feloszlásért csak is a pogányság lehet felelős“ mi katolikusok is azt mondjuk: ha a mai társadalom kötelékei naponta lazábbakká válnak, ha a mai viszonyokban feloszlató irány észlelhető; ezért csak azok lehetnek felelősek, kik a kereszténység évezredes intézményeinek ledöntésére törekcszenek. Elveink s Europa népélete még ma is mélyen keresztény — s a küzdelem, mely a keresztény elvek ellen folyik, csak azért vet oly magas hullámokat, mert az ellenállás a szivekben még nagy. Nem mi vagyunk felelősek ezen irányért, mely midőn a népnek hitét megingatja, azt erkölctelenné teszi. Nem mi tanítjuk: hogy a tekintély ideje lejárt s a tömeg fönsége az egyedüli jogosult. Nem mi tanítjuk: hogy a vallás és erkölcs egymástól elválasztható, úgy, hogy az állam a vallást a sziv rejtekeibe üzheti vissza, az erkölcsökben pedig döntő hatalmat gyakorolhat, nem mi vagyunk felelősek az erkölcsök naponta terjedő durvaságáért, az élvhajzászatért, az öngyilkosságokért, a tiszt-

telet hiányáért, melylyel a törvények találkoznak. Nem mi tágitottuk ki a hazafiság fogalmát világpolgári rajongássá, mely a civilisatio kétes vivmányaiért feláldozza az ősi magyar nemzeti jellemet, jámborságot s becsületességet.

Mi azt mondjuk: A keresztény hit mint alapelv állíthatja csak vissza jogaiba a r e n d n e k elvét, mely a s z a b a d s á g tulzásai folytán ma oly igen fenyegetve van. Mert a keresztény hit egy magasabb isteni erkölcsi rendre utal, mely midőn a szabad embert tetteiért felelőssé teszi, megszabja egyszersmind a korlátokat, melyeken tulmenni bűn, — bűn az Isten, bűn az emberi nem ellen, bűn, mely rettentően megboszulja magát azokon, kik az Istentől alkotott rendet megzavarják, kik az ész őrvongéseinek tág kaput nyitván s a sziv kicsapongásainak határtalan tért engedvén, egyedül a földi élvezetet keresik, a mennyeiket pedig, az odafent valókat elhanyagolják.

Mi azt mondjuk: csak ott létezhet szabadság, ahol az Isten hatalmas keze védi az elnyomottat s sujtja az elnyomót: hogy az erkölcsiség, minden vallásnak alapdogmája — Isten nélkül, üres szó.

Mi nem küzdünk azon egészséges mag ellen, mely körül az összes társadalmi műveltség ma központosul, mely a szellemek fenkölt osztályát már tökéletesen áthatolta, — mi az elfajulás, a téveszmék ellen tiltakozunk. Tudjuk hogy az emberi önérzet oda fejlődött ma, hogy az egyenlőtlenséget csak annyiban hiszi jogosultnak, a mennyiben az együttlét szükségességétől föltételeztetik; de azt is tudjuk, hogy valamint bűn volna az önjogosultságot a fejletlen el-

mékre, a kiskorú népekre alkalmazni; ugy nagy-szerű tévedés lenne, ha ezen lelki műveltséget s erkölcsi öntudatot feltételező elvet az erkölcsi romlottság közt meghonosíthatni hinnők.

Elég már a rombolásból, elég már a romokból! Komolyan kell már gondoskodni oly hajlékról, mely az emberi nemnek menedéket, biztosságot adjon. De erre egy ember nem elegendő, nem elegendő az összes értelmiség, nem a közművelődés. Erre csak az evangelium magasztos elvei képesek. Nem használtattak azok el, csak az átmeneti korban mint alkalmatlankodók félretétettek. Egyedül ezek képesek még felvillanyozni a szellemeket, másod izben megifjítani az emberi nemet újjáalkotni a társadalmat, mely úgy is az ő befolyásuk alatt növekedett. Ők fogják magok után vonni a sziveket: hogy az emberi nem meggyőződjék: miszerint nincs üdv csak az Istenben s azon vallásban, melyet 18 század előtt az emberi nemnek hirdetett.

Ne tartson senki attól, hogy a keresztény elvek egyesítési irányuknál fogva előlendik a szabadságot. Az egység még nem egyformaság. Az egység csak ellentéte az önzésnek, mely minden társadalmi kapcsolatot felbont, s szellemi s társadalmi fejtelenséget szül. Haladást akarunk mi is, de nem a bűnben, nem a közönyösségekben, nem az erkölestelenségben, mert az ily haladásban a halál lappang. Haladást akarunk az ősi magyar erényekben, a vallásban, a becsületességben, a rokon-szenyben, a szeretetben, az önfeláldozásban.

A kath. egyház a mai társadalomban ugyanazon állást foglalja el, melyet 18 századon át elfoglalt. Ő

ma is az emberi nem haladásában az isteni tényezőzt képviseli, mely nélkül az el nem lehet. Válasszanak a népek maguknak bármily kormányformát, — az egyház akadályozni nem fogja. Isteni küldetése az, hogy az embert minden kormányforma alatt az élet minden viszonyai-ban tanításai, intései, kegyszerei, magasztos önfeláldozása által szeliden, de szilárdan a szeretet örökös s egyedüli kutforrásához az Istenhez vezesse.

Ime kedvesim! ezek azon elvek, melyeken a kath. egyház tevékenysége nyugszik. Nincsen ellentét a kath. hit s a tudomány között, — mindkettő az életben egymást kiegészíti, nincsen ellentét a kath. egyház s az államalakulások közt, — mert a nemzetek élete szinte mint minden a világon a gondviselés által adott törvények szerint fejlődik, az egyház csak szelidítő, békítő angyalként csillapítja a szenvedélyeket, mindig szeretettel, de mindig következetesen.

S e békítő anya nevében mint a hit s szeretet apostola jelentem meg köztetek s e szellemben fogok hiveim közt működni, mitsem óhajtván inkább, mint, hogy annyi fogékonysággal s bizalommal találkozzam, mint a mennyi jóakarattal kezdem meg rögzös pályámat. Elválaszthatlan kötelékek fűznek engem őseim édes szent vallásához, de ép oly szilárdan és mélyen szeretem kedves hazámat s nem kételkedem, hogy mindkettőt szent tevékenységemben egyesítvén dicső elődeim nyomain járandhatok; Hiveim örök üdvössége s földi boldogsága feletti örökös bizatott reám! — Mélyen imádom az isteni gondviselést, az Ő elhatározásaiban,

kérvén hogy adjon elég testi s lelki erőt, hogy e nagy terhet elviselhessem.

Áldja meg az én s kedves papjaim törekvését, munkásságát s kitartását, hogy az isteni ige, melyet változhatlanul Krisztus tanítása szerint hirdetünk, megteremje azon gyümölcsöket, melyek a halhatatlan lelkeket az örök életre táplálhassák;

áldja meg kegyesen a kath. anyaszentegyház fejét, hogy szenvedése napjai elmulván, még soká dicsőségesen kormányozhassa Krisztus egyházát;

áldja meg apostoli fejedelmünket, az első magyar embert, a királyt, hogy boldog nemzetünknek még soká boldog királya lehessen;

áldja meg nemzetünket — édes hazánkat, hogy nehéz napjaiban, az átalakulás nehéz perceiben ne hiányozzék köztünk az egyetértés, az összetartás, a bölcsesség, az előrelátás, de mindenek felett ne hiányozzék a vallásosság s szeretet;

áldjon meg mindnyájunkat, hogy a vélemény- s érzelemeltérés ne okozzon közöttünk visszavonást, hanem legyen köztünk az Isten békéje, mely felülhalad minden fogalmat, őrizze szívünket s érzelmeinket Krisztus Jézusban. (Filippiekhez 4, 7.) Amen.

